

[online] Available at: http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/annual_report/2009/sec_2009_1103.pdf Date of access: 2016].

European Commission, 2013. *Seventh Framework Programme (2007 to 2013)*. [online] Available at: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/i23022_en.htm [Date of access: 9 2016].

Karvalics, L. Z., 2007. *Information Society — what is it exactly?* (The meaning, history and conceptual framework of an expression). Budapest: European Commission.

Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2000. *Okinawa Charter on Global Information Society*. Okinawa, s.n.

УДК 339.924(72)

Я. В. Сакаль

*Дипломатична академія України
при Міністерстві зовнішніх справ України*

Ia. Sakal

*Diplomatic Academy of Ukraine
under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*

**СВІТОВІ ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ ТА УЧАСТЬ
МЕКСИКИ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ
(кінець ХХ — початок ХХІ ст.)**

***Global Economic Processes on the Part of Mexico in
Integration Associations (Late 20th — Early 21th Ct.)***

У статті досліджуються причини, які вплинули на участь Мексики в інтеграційних об'єднаннях наприкінці ХХ ст. Розглянуто основні вектори інтеграційного інтересу Мексики та роль світових економічних процесів у їх формуванні.

Ключові слова: інтеграція, Латинська Америка, Мексика, США, АТР.

The influence of global and regional economic processes on the part of Mexico in integration associations is investigated. It is shown that the main cause of the country's economic integration, which started in the second half of the twentieth century, was a high dependence on world trade situation and asymmetric trade relations with the United States. A part of Mexico in integration associations of the Latin American region (ALALC and ALADI) was analyzed. Proved that the geo-economic changes that have taken place in the world at the beginning of the 21st century, including the emergence of the strong regional economic center of Asia-Pacific countries and the growing power of China, creates additional incentives for economic integration of Mexico within Latin America to build more ef-

fective economic relations between the regions. This diversification of foreign economic relations Mexico contributes to the gradual reduction of economic dependence on the US, although this process is extremely slow.

Keywords: integration, Latin America, Mexico, the USA, Asia-Pacific.

У геоекономічних відносинах сучасного світу Мексика посідає особливе місце. Важливу роль у її економічному зростанні відіграє участь у різних інтеграційних угрупованнях. Останніми роками вона небезуспішно позиціонує себе як міст між північчю і півднем Західної півкулі. Економічний розвиток України на сучасному етапі та прагнення розширити участь у регіональних інтеграційних процесах викликають потребу детальніше дослідити досвід країн світу в цій царині, що актуалізує тему цього дослідження.

У вітчизняній історіографії бракує комплексних наукових праць про формування витоків політики економічної інтеграції Мексики, великою науковою прогалиною залишається вплив на неї зовнішньоекономічних факторів. До того ж немає праць, присвячених безпосередньо Мексиці, хоча існує багато розробок, присвячених Латиноамериканському регіону (В. П. Кириченко, А. П. Нігченко, В. П. Газіна, Т. В. Орлової, В. В. Козика та ін.). Фрагментарну інформацію щодо участі латиноамериканських країн в ALADI (Латиноамериканській асоціації інтеграції), групі Ріо та CELAC (Спільноті країн Латинської Америки та Карибського басейну), можна знайти в дослідженнях Г. Кауфмана, Т. Є. Богданової, Н. М. Веселої, В. Г. Космини, Є. Г. Комкової, А. Н. Пятакова; проблеми створення Тихоокеанського Альянсу віддзеркалено у статтях І. Плевенко, В. Степанця. Найбільше дослідників присвятили наукові студії участі Мексики в НАФТА (Г. Хоменко, О. Ткач, В. В. Кузьмін, І. В. Князева, С. М. Литвиненко, А. Ю. Давидов, В. О. Петухов, А. Фатуллаєва, А. Габарта, М. Вільярреал-Анджелес, Гордон Н. Хенсон), однак передумови інтеграції цих країн висвітлено досить побіжно.

Тому завданням нашої статті є визначення того, які світові економічні процеси створили умови для участі Мексики в інтеграції на межі ХХ та ХХІ ст.

Розвиток Мексики після Другої світової війни тісно пов'язаний з тенденціями світового та регіонального рівня. Історично склалося, що в системі міжнародного поділу праці латиноамериканські країни посідали місце постачальника продовольчих і сировинних товарів для промислово розвинутих держав, ринку збуту готової продукції та прибуткового розміщення капіталу. Після кризи 1929–1933 рр. у світовій економіці почали переважати кейнсіанські тенденції до державного протекціонізму, які в умовах Латинської Америки набули певних проявів автаркії, що поєднувалися з державною політикою імпортозаміщення в індустріалізації.

Після Другої світової війни цю політику почали розглядати як можливість прискорити та інтенсифікувати економічний розвиток, позбутися статусу ресурсного сателіту й отримати економічну незалежність. Рух у цьому напрямку відбувся в річницю ідеї латиноамериканської інтеграції, яку наприкінці 1950-х рр. обґрунтували експерти Економічної й соціальної комісії для Латинської Америки та Карибського басейну (CEPAL).

Це суттєво вплинуло на політику Мексики, яка взяла участь у створенні першого інтеграційного об'єднання країн Латинської Америки, що стало і першим подібним об'єднанням у світі — Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі (ALALC). До його складу, окрім Мексики, ввійшли Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Парагвай, Перу, Уругвай, Венесуела. Договір про створення організації підписали 18 лютого 1960 р. в Монтевідео, набрав чинності 2 червня 1961 р. Діяльність об'єднання було спрямовано на прискорення темпів економічного зростання країн-членів, протистояння економічному тиску з боку розвинених держав світу, в першу чергу США і країн «Спільного ринку», для чого створювалася зона преференційної торгівлі (Milenku E., 1973). Однак заявлених цілей не було досягнуто через закритість національних економік, прагнення захистити себе високими митами, переважно від конкуренції високорозвинених індустріальних держав.

Результати першого етапу економічної інтеграції Мексики, зокрема незначне зростання внутрішньорегіональної торгівлі (згідно з офіційними даними CEPAL, відсоток Мексики у внутрішньорегіональному експорті за 1960–1980-х рр. зріс у середньому в 4 рази, у внутрішньорегіональному імпорті — в 20 разів, але загалом не перевищив 5,6%) (Statistical Yearbook on Latin America and the Caribbean, 1990), сприяли тому, що Мексика, як і інші країни Латинської Америки, переглянула принципи економічної інтеграції в регіоні.

Після переходу з 1970-х рр. до неоліберальної монетаристської моделі економіки, а країн Латинської Америки — до політики експорторієнтованої індустріалізації, зросла потреба у вільних ринках для експортних галузей. На цьому тлі розпочалась економічна глобалізація, що передбачала відкритість економік та їхню виробничу спеціалізацію.

Боргова криза початку 1980-х рр., яка охопила Мексику, змусила її перейти до нової моделі економічного розвитку, заснованої на засадах неолібералізму, що сприяло розширенню та інтенсифікації її участі в міжнародній інтеграції. На характер цих відносин вплинули більша відкритість національної економіки, істотне скорочення державного втручання й усунення багатьох видів бюрократичного контролю. Аналогічні процеси відбувались і в інших країнах регіону, що створило сприятливе підґрунтя для нових, ефективніших інтеграційних зв'язків.

В основу створення 1980 р. Латиноамериканської Асоціації інтеграції (ALADI), що прийшла на зміну ALALC, було покладено ідею відкритого регіоналізму, що передбачала відкритість економік для інших країн, а також прагнення до широких глобальних економічних зв'язків. У її рамках було створено зону преференційної торгівлі (зона з пільговим торговельним режимом), що дало можливість підписувати торговельні угоди між двома або більше країнами-членами. Відмінність цієї організації від попереднього інтеграційного угруповання, діяльність якого будувалася на засадах протекціонізму, дала більшості дослідників змогу пов'язати новий якісний етап економічної інтеграції в регіоні саме з діяльністю ALADI.

Щодо Мексики, то нові економічні перспективи перед нею відкрило приєднання до ГАТТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі) 1986 р., в результаті чого економіка країни почала прискорено відкриватися міжнародним ринком за допомогою дерегулювання та приватизації. Головною мотивацією цього стало прагнення поліпшити економічні умови в країні, що мало підвищити рівень довіри інвесторів, сприяти залученню нових іноземних інвестицій і створенню робочих місць, що було вкрай важливим для виходу країни з боргової кризи початку 1980-х рр. На 1990 р., коли Мексика почала переговори щодо створення НАФТА, її економіка перетворилась на одну з найбільш відкритих у світі.

Лібералізація зовнішньої торгівлі латиноамериканських країн відкрила нові можливості та сприяла збільшенню кількості угод, які уклали члени ALADI. Зокрема, Мексика з 1980 по 1990 рр. у рамках організації підписала 29 угод, 18 з яких є двосторонніми, а 11 — багатосторонніми. Вони стосуються загальних рамок співпраці, поступок, надання преференцій і пільг для зміцнення й розширення взаємних торгових потоків, усунення бар'єрів, продовження дії преференцій згідно з різними додатками до угоди, формування спільного ринку для товарів і послуг у культурній сфері (ALADI. Mexico, 2016) Преференційними були угоди, які Мексика уклала з Панамою (1985 р.), Еквадором та Парагваєм (1993 р.), Бразилією і МЕРКОСУР (2002 р.), Аргентиною (2006 р.) (Information on Mexico. Free trade agreements, 2016). Перспективи розширити економічні відносини внаслідок участі в нових інтеграційних механізмах сприяли активізації Мексики в цьому напрямку.

Водночас факти свідчать, що орієнтація Мексики на США помітно знизила ефективність участі в цьому регіональному інтеграційному угрупованні. На це вказує невелика частка Мексики у внутрішньорегіональному експорті ALADI: протягом 1980–1990-х рр. вона коливалась у межах 4,5–9,7%. Щодо внутрішньорегіонального імпорту, то загалом спостерігається схожа картина: частка Мексики коливалась у діапазоні 1,6–4,6% [1].

Причиною цього, на наш погляд, є висока залежність країни від економіки США. Тісні економічні зв'язки між обома країнами обумовлені не лише географічним чинником, а й історично сформованими економічними відносинами. Після підписання 1942 р. угоди про врегулювання американсько-мексиканського конфлікту прями капіталовкладення США виросли з 316 млн. \$ 1946 р. до 787 млн. \$ 1957 р. Експорт Мексики до США становив (від усього експорту): 1960 — 61,4%, 1970 р. — 60,7%, 1980 р. — 72,7% (Con M., 1989).

Однією з передумов розвитку тісніших інтеграційних зв'язків Мексики зі США стало створення (з 1960-х рр.) у Мексиці підприємств на кшталт «макіладор», котрі варто розглядати як прототип перших зон вільної продукції. Використання послуг цих підприємств було вигідне, насамперед, американським компаніям з огляду на низькі економічні, соціальні та екологічні витрати. Вся працевитратна й капіталомістка переробка проводилася в Мексиці, а кінцеві продукти надходили до США без ввізного або вивізного мита.

Важливо наголосити, що для технологічно відносно слабких країн, наприклад Мексики та інших держав Латинської Америки, технологічний поступ залежав від надходження інвестицій (і перенесення виробництва) із розвинених країн, передусім — США. Продукцію «макіладорас» часто могли реалізовувати й у розвинених країнах, і в тих, що розвиваються. Але значно більший попит на світових ринках здобули сировинні та напівсировинні (низькотехнологічні) товари. Їхній вигідній реалізації сприяла економічна інтеграція, що актуалізувало потребу в зонах вільної торгівлі. Щодо латиноамериканських країн, то у своїх головних експортних товарах вони, як і раніше, були радше конкурентами в продажу, а не споживачами (унаочнення проблеми монокультурних економік), тому їхня взаємна інтеграція не приносила помітних результатів. Така ситуація підштовхнула Мексику інтегруватися зі Сполученими Штатами Америки та Канадою, що мали вищий рівень економічного розвитку.

У другій половині 1980-х рр. економічні відносини Мексики та США поглиблювалися, зокрема надзвичайно активізувалася прикордонна торгівля. Наприклад, експорт до Мексики товарів з Каліфорнії зростав у середньому на 12,8% за рік з 1988 р. по 2002 р. Ці темпи були більші, ніж в експорті Каліфорнії до інших країн і в експорті США до Мексики. На 1999–2002 рр. цей експорт досяг 17,4% від загального обсягу експорту Каліфорнії, що вивело Мексику на місце головного торгового партнера штату (The Economic Integration of California and Mexico, 2004).

Дані «United States Census Bureau» свідчать про те, що в другій половині 1980-х рр. Мексика більше експортувала до США, ніж імпортувала звідти, і цей позитивний баланс став одним із факторів прагнення Мексики поглибити економічну інтеграцію зі США.

Торгівля США та Мексики (1985–1990 рр.), млн. \$
(Trade in Goods with Mexico, 2016)

Рік	Експорт до Мексики	Імпорт з Мексики	Торговий баланс
1985	13,634.7	19,131.7	-5,497.0
1986	12,391.7	17,301.7	-4,910.0
1987	14,582.3	20,270.8	-5,688.5
1988	20,628.5	23,259.8	-2,631.3
1989	24,982.0	27,162.1	-2,181.3
1990	28,279.0	30,156.8	-1,877.8

З огляду на вказані факти, 1985 р. Мексика розпочала зі Сполученими Штатами переговори, що завершилися у листопаді 1987 р. підписанням «Рамкових принципів і процедур щодо консультацій з торгових та інвестиційних відносин». Цей документ засвідчив, що обидві держави розуміють, що обидві важливо лібералізувати економічні відносини, а Мексика отримала від США низку переваг, які надавалися членам ГАТТ (Mexico-United States: Framework understanding on bilateral trade and investment, 1988).

На наш погляд, прагнення Мексики поглибити торгові відносини зі США було зумовлене і стратегічним підходом, основу для чого створило те, що Канада 1988 р. підписала угоду про зону вільної торгівлі зі США. Розвиток тристоронніх відносин у рамках Північної Америки відкривав перед Мексикою широкі економічні та інвестиційні перспективи і виводив економічну інтеграцію країни на новий рівень. Беручи до уваги вказане, Мексика взяла на себе роль рушійної сили створення НАФТА — в лютому 1990 р. мексиканський президент Карлос Салінас де Гортарі висловив намір укласти зі США угоду про вільну торгівлю.

Демонстраційний ефект зони вільної торгівлі зі США та Мексикою призвів до укладання угод про зони вільної торгівлі з такими партнерами: 1994 р. — Колумбією, 1997 р. — ЄС, 1998 р. — Чилі, 2000 р. — Ізраїлем, ЕФТА (Європейська асоціація вільної торгівлі), 2003 р. — Уругваєм, 2004 р. — Японією, 2010 р. — Болівією, 2011 р. — Перу, Центральна Америка, 2014 р. — ТА (Тихоокеанський Альянс), Панамою (Information on Mexico. Free trade agreements, 2016).

Якщо протягом 1990–2000 рр. значення США в зовнішньоекономічних зв'язках Мексики переважно зростало внаслідок створення НАФТА й лібералізації торгівлі між обома країнами, то на початку ХХІ ст. під впливом змін у глобальній економіці відбулися істотні зрушення в орієнтації цих зв'язків. Найважливішими з них стало зниження ролі США як головного економічного партнера Мексики і швидке зростання торговельної та інвестиційної спів-

праці з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Так, імпорт Мексики до США зменшився з 88,16% (2000 р.) до 85,82% (2005 р.) та до 80,07% (2010 р.), експорт — з 71,17% до 53,64% та до 48,25% відповідно. На противагу цьому, на початку XXI ст. помітно зросла роль у цих відносинах Китаю та Республіки Корея. 2005 р. частка експорту Мексики до Китаю становила 7,98%, а до Республіки Корея — 5,93% (друге та п'яте місце в загальному експорті країни). 2010 р. ці позиції збереглися, при цьому частка експорту до Китаю зросла до 15,13% (Mexico Trade Summary, 2010).

Безперечно, США залишилися головним торговим партнером Мексики, однак трансформація світової економіки, перехід її від моноцентричної структури, характерної для кінця XX ст., до поліцентричної, становлення АТР на чолі з Китаєм як потужного центру й мотора світового розвитку, зумовили інтерес Мексики до розвитку економічних відносин з цими країнами та прагнення наблизити стан національної економіки до економіки цих країн. Окрім Китаю, який за минуле десятиліття перевершив за обсягами економіки всі світові держави, крім США, вельми динамічно розвивалися й інші країни АТР: Індія, Південна Корея, Малайзія, Тайвань, В'єтнам, Таїланд, Індонезія, які в науковому дискурсі отримали назву «азійських тигрів».

Велике значення для прискорення розвитку зв'язків між Мексикою та іншими країнами Латинської Америки й АТР на початку XXI ст. мало поєднання двох основних чинників: зростання попиту з боку Китаю та інших азійських промислових країн на сировину для розвитку промисловості й на продовольчі товари, а також істотне підвищення цін світового ринку на ці традиційні статті латиноамериканського експорту в 2003–2008 рр. Поряд з торгівлею посилилася інвестиційна співпраця між регіонами внаслідок істотного припливу до Латинської Америки капіталу з Японії, Тайваню, Південної Кореї, а в останні роки — з Китаю та деяких інших країн АТР.

Наголосимо, що Мексика, як і інші країни альянсу, заінтересована в тому, щоб привернути інвестиції нових азійських тигрів, особливо Китаю, котрий сьогодні за економічними показниками претендує на світове лідерство. Наприклад, відповідно до даних CELAC, інвестиції Китаю в Латинську Америку протягом 1990–2012 р. становили 6,3 млрд. \$, з яких 146 млн. \$ припадало на Мексику. Головними інвестиційними інтересами в Мексиці для Китаю є електроніка (40 млн. \$), виробництво сталі й автомобільна індустрія (Chinese foreign direct investment in Latin America and the Caribbean. China-Latin America cross-council taskforce, 2013).

Економічна потужність та динамізм розвитку країн АТР зумовлюють перехід відносин з двостороннього рівня на регіональний і субрегіональний. В основі цієї тенденції лежать структурні дисбаланси латиноамерикансько-азійських економічних відносин, прагнення держав Латинської Америки,

включаючи Мексику, подолати їхні негативні наслідки, для чого двосторонній рівень недостатній. Латиноамериканські країни шукають нові можливості закріпити свою участь у динамічному розвитку країн АТР і бачать їх наперед у розширенні виробничої кооперації шляхом вбудовування у виробничі ланцюжки цих держав, що все більше глобалізуються. Для реалізації подібних завдань потрібно, щоб латиноамериканські країни об'єднали зусилля, поглибили свою інтеграцію для гармонізації економічної політики й розширили масштаби виробництва та експорту. Це підштовхнуло Мексику, Чилі, Перу та Колумбію — найпотужніші країни регіону (їхня сукупна економіка посідає 9-е місце в світі, загальний експорт з 2000 до 2011 рр. зріс у 2,5 раза (з 205 млрд. \$ до 519 млрд. \$), імпорт — з 232 млрд. \$ до 548 млрд. \$) (New Pacific Alliance Bloc: Mexico and Andeans look towards Asia, 2012) — до більш глибокої інтеграції регіонального рівня і створення в 2012 р. Тихоокеанського альянсу.

Таким чином, участь Мексики в міжнародних інтеграційних процесах обумовлена її периферійним, залежним становищем. Головною причиною руху до економічної інтеграції країни, що розпочався в другій половині ХХ ст., є високий рівень залежності від світової торгової кон'юнктури й асиметричні торгові відносини зі Сполученими Штатами Америки. Від самого початку розвитку інтеграції Мексика шукає власні, оптимальні та найбільш ефективні шляхи економічної інтеграції, що зумовлює її активну участь у регіональних та субрегіональних об'єднаннях і в зоні вільної торгівлі у Північній Америці. Особливістю ситуації, в якій опинилася країна, є стійка залежність Мексики від США, її головного торгового партнера. Відкриваючи Мексиці перспективи економічного зростання і включення в інтеграційні відносини на новому рівні, ці відносини водночас знижують ефективність регіональної економічної інтеграції, яка в умовах спільних економічних проблем і пріоритетів є надзвичайно важливою для країни. Геоекономічні зміни, що відбулись у світі на початку ХХІ ст., зокрема поява потужного регіонального економічного центру — країн АТР — і зростання могутності Китаю додатково стимулює економічну інтеграцію Мексики з найпотужнішими країнами Латинської Америки (Чилі, Перу та Колумбією) для розбудови ефективніших економічних відносин на рівні регіонів. Така диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків Мексики сприяє поступовому зменшенню економічної залежності від США, хоча це відбувається надзвичайно повільно.

ALADI. Mexico [online]: ALADI / Available at: <http://www.aladi.org/sitioAladi/index.html#>
Chinese foreign direct investment in Latin America and the Caribbean. China-Latin America cross-council taskforce. Working document. Summit on the Global Agenda World Economic Forum China-Latin America cross-council taskforce Abu Dhabi, 18–20 November 2013 [online]: ECLAC / Available at: <http://tinyurl.com/zpgadh4>

Con M. Texas papers on Latin America. *Pre-publication working papers of the Institute of Latin American Studies University of Texas at Austin*. Paper No. 89–06 [online]: / Available at: <http://tinyurl.com/hrh6ej3>

Information on Mexico. Free trade agreements [online]: Organization of American States. *Foreign trade information system* / Available at: <http://tinyurl.com/ne38mxg>

Mexico Trade Summary [online]: *World integrated trade solutions* / Available at: <http://tinyurl.com/h6zp3ld>

Mexico-United States: Framework understanding on bilateral trade and investment [online]: *International Legal Materials* Vol. 27, No. 2 (MARCH 1988), pp. 438–442/ Available at: <http://tinyurl.com/htszhz8>

Milenky E. S., 1973, *The Politics of Regional Organization in Latin America: The Latin American Free Trade Association*, New York: Praeger.

New Pacific Alliance Bloc: Mexico and Andeans look towards Asia [online]: BBVA research. Economic Watch Hong Kong, August 22, 2012 / Available at: <http://tinyurl.com/h88tugr>

Statistical Yearbook on Latin America and the Carribean. Edition 1990 [online]: *CEPAL. Statistical publications* / Available at: <http://archivo.cepal.org/pdfs/1991/S9100532.pdf>

The Economic Integration of California and Mexico [online]: *Public policy institute of California*. Issue 98, August 2004 / Available at: http://www.ppic.org/content/pubs/rb/RB_804HSRB.pdf

Trade in Goods with Mexico [online]: *United States Sensus Bureau* / Available at: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c2010.html>